

Skruzdėlės – įkyrios įnamės !

Vidutinio klimato juostoje gyvenančių žmonių būstuose dažniausiai sutinkamos rudosios naminės skruzdėlės, kitaip vadinamos faraoninėmis skruzdėlėmis (*Monomorium pharaonis*). Šios skruzdėlės, paplitusios visame pasaulyje dėl intensyviai plėtojamos prekybos ir greičiausiai kilusios iš Afrikos, vėsesnio klimato teritorijoje įsikuria šildomuose pastatuose. Dažnai jos telkiasi gyvenamuosiuose namuose, gydymo įstaigose, prekybos ir maitinimo įmonėse, poilsinėse, viešbučiuose.

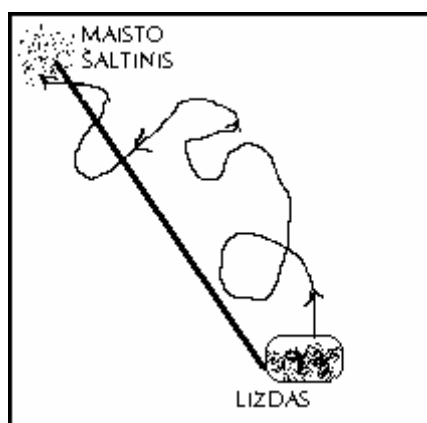
Faraoninės skruzdėlės maitinasi pačiu įvairiausiu maistu: mėsos, žuvies produktais, džemu, medumi, riešutų sviestu, sirupu, vaisių sultimis, kepiniais, riebalais, žuvusiais vabzdžiais ir net batų tepalu, be to, gali pragaužti skylės šilko, dirbtinio šilko ir gumos dirbiniuose. Ligoninėse šių skruzdėlių aptinkama gliukozės tirpale, net žaizdose, sandariose sterilių gaminių pakuotėse, gėrimuose, gėlių vazose, vandens ąsočiuose. Jas, ropinėjančias užterštais paviršiais, ypač vilioja žmogaus išskyros – kraujas, pūliai. Tokiu būdu skruzdėlės gali mechaniškai platinti ligas ir užteršti sterilią medžiagą, su jomis kartais siejamos *Staphylococcus* spp., *Streptococcus* spp., *Pseudomonas* spp. infekcijos ligoninėse.

Būstuose faraoninės skruzdėlės gyvena sienose, už grindjuosčių, keraminių plytelių, produktų ir atliekų taroje, įsikuria virtuvės balduose, produktų laikymo induose. Be to, tai labai įkyrūs vabzdžiai: patekusios į miegamąsias vietas, skruzdėlės ropoja per miegančius žmones, trikdo jų poilsį.

Skruzdėlės gyvena didelėmis šeimomis – kolonijomis. Šeimą sudaro besparnės, dedančios kiaušinius patelės, skruzdėlės darbininkės, sparnuoti patinai bei kiaušiniai, lervos ir

lėliukės. Darbininkės stato skruzdėlyną, renka maistą, maitina ir prižiūri jauniklius. Patelės deda balkšvus ovalius kiaušinius, iš kurių išsivysto baltos lervutės, vėliau virstančios lėliukėmis. Per savo gyvenimą patelė sudeda iki 400 kiaušinių. Patelės gyvena 4-12 mėnesių, o patinai – 3-5 savaites. Patelės ilgis – 3,5-4 mm, skruzdės darbininkės – 1,7-2,3 milimetro. Pastarosios paprastai esti gelsvai auksinės spalvos, patelių tamsus pilvelis, patinai – juodi. Išoriškai faraoninės skruzdėlės labai panašios į miško ar sodo skruzdėles, tik gerokai smulkesnės.

Skruzdės darbininkės stato skruzdėlyną, maitina kolonijos narius, prižiūri lervutes, pernešdamos jas į vietas, kuriose bus nauji lizdai. Jų kelias nuo lizdo iki maisto šaltinio nėra tiesus, bet pastovus – juo nuolat vyksta judėjimas (1 paveikslas). Patinai ir patelės retai palieka lizdus. Paprastai lizduose pasislepia apie 90 proc. kolonijos individų.

1 paveikslas. Faraoninių skruzdėlių kelias nuo lizdo iki maisto šaltinio

Faraoninių skruzdėlių šeimą gali sudaryti šimtai tūkstančių individų, per metus ją gali papildyti 25-30 tūkstančių skruzdėlių. Šeimos atsiskiria naujomis kolonijomis ir greitai užima pastato patalpas, patekusios per mažiausius tarpus, o vasarą – ir per išorines sienas. Pamažu jos gali paplisti ne tik dideliame pastate, bet ir ištisuose namų kvartaluose. Joms ypač patinka drėgnesnės ir šiltesnės vietos.

Faraoninių skruzdėlių, apsigyvenusių patalpose, daugiausia būna tualetuose, voniose, šiukšlių kibiruose, maisto atliekose ir kitose nešvariose vietose. Iš ten skruzdėlės patenka ant stalų, telkiasi virtuvės spintelėse, stalčiuose, ropoja per indus, maistą. Taip migruodamos per gyvenamąsias patalpas jos gali išnešioti helmintų kiaušinius, kitų užkrečiamųjų ligų sukėlėjus. Yra aprašyta atvejų, kai šie vabzdžiai puldavo sunkius ligonius ir mažus vaikus.

Faraoninių skruzdėlių naikinimo būdai labai sudėtingi, nes jų lizdai dažnai esti sunkiai prieinamose vietose. Radikaliausias metodas – sunaikinti lizdus. Jų ieškant reikia rūpestingai apžiūrėti vietas aplink kanalizacijos ir vandentiekio vamzdžius, čiaupus, oro kondicionierius, šaldytuvus. Efektyviausia naudoti prievilą su nepavojingais žmogui insekticidais. Apskaičiuojama, kad skruzdėles naikinančios medžiagos prieviluose būtų tiek, kad jais mintančios skruzdėlės darbininkės žūtų ne iš karto, o tik po to, kai parneštu maistu pamaitina kitus šeimos narius, pirmiausiai pateles, todėl skruzdžių šeima išnyksta laipsniškai.

Daug nepatogumų sukelia ir juodosios sodo skruzdėlės (*Lasius niger*) – 3-5 mm dydžio tamsiai rudi ar juodi vabzdžiai. Dažniausiai jos apsigyvena soduose, šiltnamiuose, prie namų, ypač smėlingose vietose, tarp šaligatvių plytelių, pamatų plyšiuose, o iš ten, ieškodamos maisto, skruzdėlės darbininkės skverbiasi į gyvenamąsias patalpas, ypač esančias pirmuosiuose aukštuose. Mėgsta saldumynus, susiburia ten, kur yra maisto, daro nemalonų psichologinį poveikį, be to, mechaniškai teršia maistą. Lietuvoje rūšinė šių skruzdėlių sudėtis nepakankamai ištirta, žinoma apie 40 rūšių, tačiau su žmogaus buitimi dažniausiai siejamos minėtosios dvi rūšys. Geluonis nėra būdingas visoms rūšims, bet visos skruzdėlės turi nuodų liauką, gaminančią

skruzdžių rūgštį. Kontaktas su šia medžiaga žmogui sukelia odos niežulį, peršėjimą, net skausmą, pažeistoje vietoje gali iššokti pūslelių. Dažniausiai nuo skruzdėlių nukenčia vaikai.

Kaip apsisaugoti nuo skruzdėlių?

Skruzdėlėms naikinti tinka ir paprastos mielės. Iš šviežių mielių ir vandens pagaminama tiršta tešla, į ją pridedama šiek tiek uogienės, cukraus pudros arba medaus. Kruopščiai sumaišius, prievilai išdėliojami (tinka degtukų dėžutės) labiausiai vabzdžių lankomose vietose. Galima išdėlioti indus, pripildytus saldinto medumi vandens. Jie vylios skruzdėles ir tarneau kaip jų gaudyklės.

Skruzdėlės baido riešutmedžių, pomidorų, petražolių, pelynų, citrinų, tabako ir lauro lapai, actas, saulėgražų aliejus.

Skruzdėlių, ypač faraoninių, naikinimas reikalauja daug kantrybės ir laiko. Tam kartais prireikia 3-6 mėnesių. Faraonines skruzdėles būtina naikinti vienu metu visose pastato patalpose. Visos minėtos priemonės tinka ir apsisaugoti nuo juodųjų sodo skruzdėlių, patenkančių į žmogaus būstą. Tačiau šiuo atveju naikinimo darbai turi būti atliekami ir išorinėje aplinkoje. Patartina pamatus, šaligatvį, lauko laiptų aikšteles išpurkšti insekticidais. Šią paslaugą geriausiai atliks licencijuotų įmonių specialistai – atsižvelgdami į objekto specifiką, parinks tinkamiausius pagal veikliąją medžiagą cheminius preparatus (insekticidus).

Parengė:

Jonas Antanavičius ir dr. Milda Žygutienė

Užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės centras

Lietuvos – Norvegijos UAB „Pelias“